

Csapó Dániel Gábor¹

Kínai jelenlét Bosznia-Hercegovinában és Szerbiában

Tudományos és elemzői berkekben is széles körű konszenzus uralkodik azzal kapcsolatban, hogy a 2008-as világválság után a kínai térnyerés egyre erőteljesebb formát öltött. A kínai előretörés a nyugat-balkáni térségben is egyre inkább megmutatkozott, amely régió mind az Új Selyemút, mind a 16+1 együttműködés keretein belül csatlakozik az ázsiai ország által életre hívott kezdeményezésekhez. Erős túlzással a Balkán akár Afrika „meghosszabbításaként” is értelmezhető, ugyanis a kínai fél részéről a tárgyalat térségben – Afrikához hasonlóan – az infrastruktúra-fejlesztéssel kapcsolatos projektekben való részvétel a hangsúlyos, ellentétben például az EU-s tagállamokban tapasztalható kínai behatással.

Dolgozatomban bemutatom a bosznia-hercegovinai és a szerbiai kínai részvétellel megvalósuló – vagy megvalósítani tervezett – projektek jellegzetességeit, illetve a kétoldalú kapcsolatok alakulását. Fontosnak tartom megjegyezni, hogy mindkét balkáni országban szénérőművek, illetve bányák építésében és bővítésében érdekeltek kínai bankok és vállalatok, amely folyamat szembemegy az EU által szorgalmazott dekarbonizációt támogató törekvésekkel, ezzel kényes helyzetet teremtve az integrációs célokat dédelgető államok kormányai számára.

Kulcsszavak: Bosznia-Hercegovina, Szerbia, Kína, térnyerés

A sino–nyugat-balkáni kapcsolatok keretrendszere

A II. világháború után mind Jugoszláviában, mind Kínában kommunista rezsimek kerültek hatalomra, ezek azonban próbáltak külön utakon járni a szovjet rendszerhez képest, amelyhez ugyanakkor rengeteg szállal kötődtek. A sino–jugoszláv kapcsolatokat jelentős mértékben befolyásolta a két ország Szovjetunióhoz való viszonya. A Kínai Népköztársaság kezdetben távolságtartó hozzáállást

¹ Csapó Dániel Gábor: doktorandusz (PTE Természettudományi Kar, Földtudományok Doktori Iskola – Geopolitika, geoökómia és politikai földrajz közép-európai perspektívából program).

tanúsított a Moszkva által rebellisként megbélyegzett Tito vezette Jugoszlávia irányában. Mao Ce-tung úgy vélte, hogy Sztálin a kínai kommunisták hatalomra kerülésekor attól tartott, ő is a titói útra fog lépni, és ettől a meggyőződéstől csak akkor állt el, amikor aláírták a kínai–szovjet barátsági és kölcsönös segítségnyújtási egyezményt. Mao több alkalommal is elítélte a jugoszláv rendszert. 1958-ban például úgy nyilatkozott, hogy „a jugoszláv program a proletariátus akaratának elnyomására, az ellenség tekintélyének dagasztására irányul”.² A két ország kapcsolata csak az 1970-es évek végén, Kínának az Egyesült Államok felé nyitó politikájának a kezdetekor, illetve Mao halálával kezdett el javulni.³ A nyugat-balkáni országok és Kína viszonya Jugoszlávia dezintegrációja után sem romlott meg, bár az jelentős diplomáciai feszültséget váltott ki, amikor 1999-ben – a jövőbeli befektetések reményében – egy kormányváltás után Macedónia Tajvant (vagyis a Kínai Köztársaságot) ismerte el hivatalosan a Kínai Népköztársaság helyett.⁴

Napjainkban a nyugat-balkáni országok és Kína egyik fő kapcsolódási pontja az előbbi országok részvétele a kínai vízió, az Egy övezet, egy út (OBOR) kezdeményezésben. A 16+1 együttműködés keretein belül – amelynek Kína mellett 16 közép- és kelet-európai állam a tagja⁵ – az országok miniszterelnökei a 2012-es varsói csúcstalálkozó óta minden évben találkoznak.⁶ A közép- és kelet-európai térség 16 állama⁷ természetesen nem ugyanolyan súllyal esik latba a kínai fél számára, amelynek ugyanakkor érdekében áll ennek a laza intézményi keretek között megvalósult fórumnak a fenntartása, így ugyanis kevesebb időt és energiát kell fordítania a bilaterális kapcsolatok ápolására. A nyugat-balkáni országok között ugyanakkor kiemelt szerep jut Szerbiának, ahova 2016-ban Hszi Csin-ping kínai államfő is ellátogatott, és kijelentette, hogy Kína a szerbiai befektetésekkel szeretné megalapozni európai jelenlétét.⁸ Közelebből vizsgálva a kínai jelenlétet Szerbiában ez a megállapítás nem tűnik túlzónak. Kína a nyugat-balkáni országok közül mind stratégiai pozíciója, mind a mérete miatt kiemelt partnerként

² Polonyi Péter – A. Sajti Enikő: *Mao–Tito*. Budapest, Pannonica, 2000. 156.

³ Polonyi – A. Sajti (2000) i. m. 156.

⁴ Czesław Tubilewicz: Taiwan’s Balkan option: A new chapter in Republic of China ‘dollar diplomacy’. *Diplomacy & Statecraft*, 12. (2001), 1. 161–184.

⁵ Időközben, Görögország csatlakozásával már Kínán kívül 17 ország részese a kezdeményezésnek.

⁶ Eszterhai Viktor: A „16 + 1 együttműködés” bemutatása. *Geopolitika.hu*, 2017. november 1.

⁷ Amelyeknek az összetartozása sem haladja meg a Hszincsiang-Ujgur Autonóm Terület méretét.

⁸ MTI: A kínai–szerb kapcsolatok erősítéséről tárgyalt Hszi Csin-ping Belgrádban. *Vajma.hu*, 2016. június 18.

kezeli Szerbiát, ahol több, a közlekedési és az energiaszektorban megvalósuló projektben is érdekelt. Utóbbiak esetében – leginkább a szénerőművek bővítése miatt – ugyanakkor Bosznia-Hercegovina szempontjából is fontos aktorként jelennek meg a kínai bankok és vállalatok. Ezen okok miatt is esett a választásom erre a két balkáni országra.

Kínai jelenlét Szerbiában

2019 áprilisában megindult az építkezés a vajdasági Nagybecskerekben (Zrenjanin) – jelentette be a szerb kormány –, ahol a kínai Shandong Linglong kivitelezésében fog megépülni egy gumigyár. A három ütemben – a tervek szerint 2025-ig – megépülő gyárban 1500 munkavállaló fog dolgozni, akik évente 13 millió gumiabroncsot fognak előállítani. A 800 millió euróból megvalósuló beruházás a Vajdaság legnagyobb volumenű projektje lehet majd.⁹

Egy bejelentés a sok közül, amelyben a szerb kormány kínai vállalat bevonásával megvalósuló beruházás megindulásáról számol be. Az ázsiai ország tényleges térnyerésének vizsgálatakor sokszor nehézséget okozhatnak a politikusok által tett hasonló jellegű közlemények, illetve az egyetértési megállapodások nagy száma, mivel a tervezett projektek tényleges megvalósulására nem minden esetben kerül sor, mindamellett, hogy jelentős késések is jellemzőek a már kivitelezés alatt álló beruházások során. A hírügynökségek és a térséggel foglalkozó portálok rendszerint akkor foglalkoznak egy-egy beruházás sorsával, ha ilyen jellegű bejelentés történik, a projektben részt vevő kormányoknak és vállalatoknak pedig sok esetben – főleg, ha problémák merültek fel a tervezés vagy a kivitelezés során – nem érdekük a részletesebb információközlés. Mindezek miatt a kínai térnyerés vizsgálatakor fontos szerep hárul a különböző civil és/vagy nemzetközi szervezetekre (például Bankwatch, Energiaközösség), amelyek munkájuk során megpróbálnak minél több releváns információhoz hozzáférni.

Ugyan az előbbieken felvázolt szituáció egyes esetekben ténylegesen megnehezítheti a konkrét projektek éppen aktuális állapotának feltárását (ami jó indikátora lehet a kínai előretörés leírásának), az elmúlt évtized trendjei arra engednek következtetni, hogy Kína jelenléte a térségben egyre inkább releváns, és egyes

⁹ China's Linglong starts building €800mn rubber factory in north Serbia's largest ever investment. *IntelliNews*, 2019. április 1.

beruházások mérete miatt (például a Belgrád–Budapest vasútvonal felújítása) a közbeszédben is fontos témává vált. Nem is beszélve arról, hogy az Európai Unió intézményei is kiemelt figyelemmel kísérik a jelenséget, annak egyes aspektusait kockázatként értékelve. Az Európai Bizottság 2019-es EU–kínai kapcsolatokat górcső alá vevő kiadványában arról lehet olvasni, hogy ugyan a kínai projektek hozzájárultak a balkáni országok gazdaságainak a növekedéséhez, viszont ezek a beruházások sok esetben figyelmen kívül hagyják a szocioökonómiai aspektusokat, illetve a fenntartható finanszírozás követelményét.¹⁰

Ez a „figyelmeztetés” annak is a jele, hogy a szorosabbá váló kínai–szerb kapcsolatoknak nemcsak gazdasági, de politikai következményei is lehetnek. Hszi Csin-ping 2016-os belgrádi látogatása azért is volt jelzésértékű, mivel Kína legfelsőbb vezetője 30 éve nem járt az országban. Szerbia számára ugyanis a gazdasági előnyök kiaknázása mellett alapvető fontosságú a kínai támogatás annak érdekében, hogy megakadályozhassa Koszovó csatlakozását a nemzetközi szervezetekhez. Kína cserébe elvárja, hogy szerb partnere melléálljon a Dél-kínai-tengert érintő hatalmi vetélkedés, illetve Tajvan függetlenségének kérdésében.¹¹ A szerb kormány nem is támogatja azokat a kezdeményezéseket, amelyekben Kínát kritizálják a nemzetközi fórumokon. Mindemellett Szerbia szimbolikus ügyekben is Kínát segíti, amire jó példa a kínai Nobel-békedíjas Liu Hsziao-po 2010-es díjátadó ünnepségének a bojkottálása, amit Vuk Jeremic akkori szerb külügyminiszter azzal indokolt, hogy talán nem hagy jó szájját maga után a döntés, de Szerbiának létfontosságú, hogy jó viszonyt tudjon fenntartani a legfontosabb politikai szereplőkkel, és „Kína bizonyítottan jó barátnak” bizonyult.¹²

Természetesen ebben a barátságban a felek már csak a méretbeli különbségek miatt sem lehetnek egyenrangúak. Az egyenlőtlenséget talán a legjobban a Szerbia és Kína közötti kereskedelmi deficit szemlélteti, amely évről évre nő. 2018-ban Szerbia már 2,1 milliárd dollár értékben importált árukat és szolgáltatásokat Kínából, míg az ázsiai országba irányuló export értéke mindössze 91,7 millió dollárt tett ki.¹³ A nyugat-balkáni országok közül Szerbia a kínai működőtőke-befektetések (FDI) bevonzásának tekintetében is éllovas. A kínai befektetések pontos összegét nehéz megállapítani, és erre vonatkozólag több

¹⁰ Európai Bizottság: *EU-China – A strategic outlook*. 2019. március 12.

¹¹ Jakub Jakóbowski: *Xi Jinping in Serbia: not just the economy*. Center for Strategic and International Studies, 2016.

¹² Serbia defends China-led boycott of Nobel ceremony. *BBC News*, 2010. december 9.

¹³ Adatok forrása: ITC: *Trade Map*.

számítás is létezik. A Centre For Eastern Studies (OSW) egyik cikkében található számítás szerint 2014-ben Szerbiában a kínai befektetések kumulált értéke 29,71 millió dollárt tett ki.¹⁴ A The American Enterprise Institute és a The Heritage Foundation által működtetett China Global Investment Tracker (CGIT) adatai szerint ugyanakkor 2008 és 2018 között 4090 millió dollárnyi kínai befektetés érkezett Szerbiába, amelyből 2510 millió dollárnyi – köztük a nagybecskereki gumigyár megépítésére szánt összeg – 2018-ban realizálódott.¹⁵ A gumigyár megépítése mellett 2018-ban jelentős tőkebeáramlásként volt elkönnyvelhető, hogy Kína legnagyobb aranybányászattal foglalkozó vállalata, a Zijin Mining 1,26 milliárd dollár értékben szerzett 63 százalékos részesedést az eladósodott bori rézbányát¹⁶ tulajdonló cégből.¹⁷

A tőkebefektetéseknél is jelentősebb összegek azonosíthatók, ha a kínai bankok és vállalatok különböző infrastruktúra-fejlesztési projektekben való részvételét tesszük a vizsgálat tárgyává. A CGIT adatbázisa szerint 2010 és 2018 között 6170 millió dollár értékben kötöttek szerződéseket a kínai cégek, amelyek legnagyobb részben az energia-, illetve a közlekedési szektort érintik. Ezeknek a projekteknek a finanszírozását rendszerint kínai bankok által nyújtott kedvezményes kölcsönök segítségével oldják meg. Ez egyrészt azért előnyös a nyugat-balkáni országoknak, mert a piacról vélhetően csak drágábban juthatnának hitelhez, másrészt a nyugati államok által dominált pénzügyi intézmények (például a Világbank) nem feltétlenül finanszíroznak a kínaiak által támogatott beruházásokat (például széntüzelésű erőművek bővítését).¹⁸

A kínai vállalatok, illetve bankok által kivitelezett és finanszírozott projektek közül kiemelt fontosságú a Budapest–Belgrád vasútvonal szerbiai szakaszának felújítása¹⁹ és a kostolaci hőerőmű új blokkjának megépítése. 2018-ban az Újvidék

¹⁴ Jakub Jakóbowskij: *China's foreign direct investments within the '16+1' cooperation formula: strategy, institutions, results*. Center for Strategic and International Studies, 2016.

¹⁵ Adatok forrása: AEI: *China Global Investment Tracker*.

¹⁶ A bori rézbánya történetének magyar vonatkozása is van, ugyanis Csapody Tamás kutatása szerint 1943-ban és 1944-ben mintegy 6000 magyar munkaszolgálatost – köztük Radnóti Miklóst – vittek kényszermunkára a környékbeli bányákba. Részletekért lásd Csapody Tamás: *Bori munkaszolgálatosok*. Budapest, Vince, 2013.

¹⁷ Cecilia Jamasmie: China's Zijin wins race for Serbia's largest copper mine. *Mining.com*, 2018. augusztus 31.

¹⁸ Csapó Dániel Gábor – Reményi Péter: Kína térnyerése a nyugat-balkáni országokban. *Mediterrán és Balkán Fórum*, 12. (2018), 1. 2–20.

¹⁹ A teljes Budapest–Belgrád szakasz modernizációjának költségeit 3,8 milliárd euróra becsülik.

és Szabadka közötti vasúti szakasz megújítására írtak alá közel egymilliárd euró értékű szerződést a kínai China Railway International (CRI), illetve a China Communications Construction Company (CCCC) képviselői és Zorana Mihajlović, Szerbia infrastruktúra-fejlesztésekért felelős minisztere.²⁰ Korábban ugyanezt a két céget kérték fel a Belgrád–Ópazova közötti szakasz modernizálására, ahol a munkálatok már el is kezdődtek.²¹ Ugyan a balkáni vasútvonalak jelentős arányban elavultak, és a sok államhatár is lassíthatja a szállítás menetét, Kína számára ugyanakkor előnyös is lehet a Pireusz–Budapest szakasz megújítása. Amellett, hogy a finanszírozásban és a kivitelezésben is nagyrészt kínai szereplők vesznek részt, az említett útvonal alternatívát jelent a jelentősebb geopolitikai kockázatokat magában rejtő transzszibériai vasútvonallal, illetve a túlszűfolt Északi-tenger mentén elhelyezkedő kikötőkkel szemben.²²

A kínai Eximbank, illetve a China Machinery Engineering Corporation (CMEC) még 2015-ben 608 millió eurós kedvezményes kölcsön megítéléséről állapodott meg a szerb állami tulajdonban lévő Elektroprivreda Srbije vállalattal, amely összeg a 85 százalékát fedezné a kostolaci hőerőmű bővítésének, illetve a Drmnóban lévő szénbánya fejlesztésének. A projekt azonban azóta több viszontagságon ment keresztül, amit jelez az is, hogy 2017-ben a szerb kormányzat már harmadszor jelentette be az új blokk megépítését. A munkálatok megkezdését hátráltatja többek között, hogy az Energiaközösség – amelynek Szerbia is tagja – szabályai alapján a projekt finanszírozásánál felmerül a tiltott állami támogatás gyanúja, illetve az is kérdéses, hogy az új erőműi blokk meg tudna-e felelni a szigorúbb károsanyag-kibocsátási szabályoknak. Mindemellett az ENSZ Európai Gazdasági Bizottsága (United Nations Economic Commission for Europe – UNECE)²³ is sérelmezte, hogy a beruházás megtervezésénél nem vették figyelembe a határon átvélő káros hatásokat, amelyek leginkább Romániát érintenék kedvezőtlenül.²⁴

²⁰ Chinese companies sign Serbian railway upgrade agreement. *Railway Gazette*, 2018. július 11.

²¹ China starts building Serbia-Hungary railway. *Global Construction Review*, 2017. december 4.

²² Farkas Z. Andrew – Pap Norbert – Reményi Péter: Hungary's place on Eurasian rail land bridges and the eastern opening. *Hungarian Geographical Bulletin*, 65. (2016), 1. 3–14.

²³ A szervezetet az ENSZ Gazdasági és Szociális Bizottsága alapította 1947-ben, abból a célból, hogy a páneurópai gazdasági integrációt elősegítse. Az UNECE alapelveket, normákat fektet le a különböző régiók együttműködését elősegítve. A szervezet tevékenységi, tapasztalati köre kiterjed a kereskedelemre és a szállítmányozásra is.

²⁴ Serbia pushes ahead with beleaguered coal plant at Kostolac. *Bankwatch Network*, 2017. november 20.

1. táblázat: Kínai vállalatok működőtőke-befektetései, illetve beruházások kivitelezésében való részvétele Szerbiában (2010–2018)²⁵

Év	Kínai vállalat	Millió (\$)	Tulajdoni rész (%)	Szerb résztvevő	Szektor	Alszektor
2010	Sinomach	340			Energia	Szén
2010	China Communications Construction	260			Közlekedés	Gépjármű
2013	China Communications Construction	850			Közlekedés	Gépjármű
2013	Shandong Gaosu	330	19		Közlekedés	Gépjármű
2014	Sinomach	1200			Energia	
2016	Sinomach	230			Energia	Gáz
2016	Hebei Steel	120			Fém	Acél
2016	Huawei	170		Telekom Srbija	Technológia	Telecom
2016	China Communications Construction	230			Közlekedés	Gépjármű
2016	Power Construction Corp	220			Közlekedés	Gépjármű
2017	Sinomach	720		EPS	Energia	Szén
2017	Shanghai Electric	210			Energia	Gáz
2017	Shanghai Electric	140			Energia	Alternatív
2017	Power Construction Corp	230			Energia	

²⁵ Az alszektornál, a gépjármű megnevezésnél (angolul „auto”) jelölt projektek esetében tágan értendő a beruházások fajtája (például az autópálya-építések is idetartoznak).

Év	Kínai vállalat	Millió (\$)	Tulajdoni rész (%)	Szerb résztvevő	Szektor	Alszektor
2017	Hebei Iron	120			Fém	Acél
2017	China Communications Construction	520			Közlekedés	Gépjármű
2017	China Railway Engineering	350			Közlekedés	Vasút
2017	Sinomach	310			Közmű	
2018	Minmetals	110			Fém	
2018	Zijin Mining	1260	63	RTB Bor.	Fém	Réz
2018	China Communications Construction	260			Egyéb	
2018	China Railway Engineering, China Communications Construction	1090			Közlekedés	Vasút
2018	Shandong Linglong	990	1		Közlekedés	Gépjármű

Forrás: a szerző szerkesztése az AEI: China Global Investment Tracker alapján

Kína jelenléte Bosznia-Hercegovinában

A Bosznia-hercegovinai Föderáció döntéshozói 2019 márciusában, illetve áprilisában megszavaztak egy 514 millió euró értékű kölcsönszerződést, amelyet a kínai Eximbank biztosítana az entitásnak arra, hogy megépülhessen a Tuzla 7 elnevezésű szénerőműblokk. A 870 millió eurós költségvetésű projekt – megvalósulása esetén – a kilencvenes években lezajlott háború óta a legnagyobb értékű beruházás lenne Bosznia-Hercegovinában. A 450 MW teljesítményű blokk megépítésére azért lenne szükség, hogy biztosítani lehessen 2027 után is az ország energiaellátottságát, kiváltva a tuzlai erőmű addigra elavulófélben levő többi blokkját. A China Gezhouba Group Company által kivitelezni tervezett beruházás megvalósulását ugyanakkor hátráltathatja, hogy az Energiaközösség

vitarendezési eljárást kezdeményezett a kínai Eximbanktól felvenni szándékozott kölcsön állami kezességvállalása miatt.²⁶

Szerbiához hasonlóan Bosznia-Hercegovinában is az energiakapacitás bővítését tervezik az elkövetkező évtizedben, amely folyamatban a kínai bankok és vállalatok lehetnek a megosztott ország segítségére. Ugyan Bosznia-Hercegovinában a két entitás kapcsolatát sok probléma terheli, és a nemzetközi szintén is sokszor más országok szövetségét keresik, a Kínához való fordulás tekintetében egységesnek látszik a két országrész. Míg a már említett tuzlai hőerőmű a Bosznia-hercegovinai Föderációban található, az ugyancsak kínai közreműködéssel 2016-ban már üzembe is helyezett Doboj melletti stanari szénerőmű a Boszniai Szerb Köztársaság határain belül létesült. A szerbek által működtetett, de székhellyel az Egyesült Királyságban rendelkező Energy Financing Team által üzemeltetett 300 MW teljesítményű erőmű megépítése a legnagyobb nem állami pénzből megvalósult energiaprojekt volt a térségben. A nagyságrendileg félmilliárd eurós költségvetésű – a kínai Dongfang kivitelezésében megvalósuló – projekthez a Kínai Fejlesztési Bank biztosított 350 millió eurós kölcsönt.²⁷

Bosznia-Hercegovinában az energiaszektorban tervezett és megvalósult beruházások tekintetében van talán a legjelentősebb szerepe Kínának. A stanari és a tuzlai szénerőműveken kívül több másik boszniai településen – köztük Banovići és Ulog községben, valamint Ugljevik és Gacko városában – is van kínai érdekltség hőerőmű-építés, illetve szénbányabővítés kapcsán. A felsorolt lokációknál azonban különböző okok miatt – például környezetvédelmi hatástanulmányok hiánya, finanszírozási problémák – egyelőre csak tervezési fázisban vannak ezek az energiaprojektek.²⁸ A Gacko II nevű projektről készült egyik hatástanulmány például azt állapítja meg, hogy a beruházásnak „magas a kockázata, és sok benne a bizonytalanság, mind a beruházó, mind a kínai hitelért kezességet vállaló Boszniai Szerb Köztársaság részéről”. A dokumentum szerint

²⁶ Mladen Lakic: China's loan for Bosnia coal plant worries EU. *Balkan Insight*, 2019. március 28.

²⁷ EFT says looking for partners in Bosnian 300 MW coal power plant. *Reuters*, 2017. május 22.; Stanari lignite power plant, Bosnia and Herzegovina. *Bankwatch Network*.

²⁸ Csapó Dániel Gábor: Kína részvétele a nyugat-balkáni energiaprojektekben. In Moldicz István Csaba (szerk.): *Kína, Indonézia és Vietnám – geopolitikai összefüggések a 21. században: Konferenciakötet*. Budapest, Budapesti Gazdasági Egyetem, 2018. 143–161.

a projekt megvalósulása a szocioökonómiai szempontokat figyelembe véve több kárt okozna, mint amennyi hasznot hozna.²⁹

A közlekedési infrastruktúra terén kínai részvétellel tervezett beruházások közül az egyik legnagyobb volumenű projekt a Banja Luka és Novi Grad közötti vasútvonal felújítása. Ennek kivitelezéséről 2017-ben a szerb entitás vasútvonalait üzemeltető cég és a Shandong International Economic & Technical Cooperation Group kötött előzetes megállapodást. Helyi sajtóinformációk szerint a beruházás megközelítőleg 241 millió eurót tenne ki.³⁰ Ugyancsak a Shandong érdekelt a Banja Luka – Prijedor – Novi Grad szakaszon megvalósítani tervezett autópálya megépítésében és üzemeltetésében. A kínai céggel 2018 végén írt alá 297 millió euró értékű szerződést a Boszniai Szerb Köztársaság az első szakasz megépítésére. Az említett szakasz a Bajna Luka és Doboj közötti – amúgy európai intézmények által finanszírozott – autópálya nyugati irányú meghosszabbítása lenne. A projekt létjogosultságát ugyanakkor kérdésessé teszi, hogy ezen a szakaszon a tervezett autópályával gyakorlatilag párhuzamosan – a Száva túlsó partján – fut a Zágrábot és Belgrádot összekötő „testvériség és egység autópálya”, amelyet még Tito idejében építettek. Az újonnan tervezett „Január 9-e” elnevezésű³¹ autópálya teljes egészében a Boszniai Szerb Köztársaság területén lenne megépítve, ami nem titkoltan a szerb entitás – és nem Bosznia-Hercegovina – területi integritását hivatott erősíteni.³²

²⁹ Miljević Damir: *Economic Analysis of the document Study on the economic feasibility of the construction and operation of the Gacko II power plant, capacity 350 MW, in the Gacko municipality, with elements of environmental protection*. Banja Luka, Centar za Životnu Sredinu, 2018.

³⁰ Maja Garaca: Bosnia's Serb Republic railway operator signs deal with Chinese group. *Seenews*, 2017. november 27.

³¹ Már az autópálya elnevezése is egy fricska az egységes Bosznia-Hercegovina ideájával szemben, ugyanis míg január 9-e a Boszniai Szerb Köztársaságban ünnepnapnak számít, addig a boszniai alkotmánybíróság döntésének értelmében ez a gyakorlat alkotmányellenes.

³² Reményi Péter – Végh Andor – Pap Norbert: The influence of ethnic policies on regional development and transport issues in Bosnia and Herzegovina. *Belgeo*, (2016), 1. 1–20.

Az előzetes megegyezések és szerződés-kötések sok esetben nem jelentik azt, hogy a megvalósítani szánt beruházások realizálódni is fognak. Ennek jó példája a Banja Luka és Mlinište között tervezett autópálya-építés – 1,4 milliárd dolláros becsült költséggel –, amelynek megvalósítására még 2014-ben kötött előzetes megállapodást a Sinohydro. A kínai Eximbank által biztosított hitelkeretet azonban még mindig nem hívta le a megrendelő.³³

Szerbiához hasonlóan Bosznia-Hercegovina is jelentős kereskedelmi deficittel rendelkezik Kínával szemben. 2018-ban 808,1 millió dollár értékben importált az ázsiai országból, míg az export értéke kicsivel kevesebb, mint 22 millió dollárt tett ki.³⁴ A kereskedelem intenzitása minden bizonnyal tovább fog nőni a jövőben, amit az is jelez, hogy a legnagyobb kínai szállítmányozási vállalat, a COSCO – Szerbia és Horvátország mellett – Szarajevóban is megnyitja helyi kirendeltségét.³⁵

Bosznia-Hercegovinában a Kínához való közeledés a két entitás egyetértésével zajlik. A politikusi nyilatkozatok és az a tény, hogy mindkét entitásban vannak kínai projektek, legalábbis erre engednek következtetni. 2018-ban nem sokkal egymás után Bakir Izetbegović és Milorad Dodik is elismerően nyilatkozott az ázsiai országgal fennálló kapcsolatokról. Előbbi a kínai nagykövettel való találkozás után elégedettségét fejezte ki azzal kapcsolatban, hogy a kínai partner mindig igyekszik olyan megoldást találni, amelyet mindkét fél sikerként könyvelhet el.³⁶ Dodik pedig a Xinhua hírügynökségnek adott interjújában beszélt arról, hogy a Boszniai Szerb Köztársaság bebizonyította: képes együttműködni a kínai partnerekkel és realizálni a projekteket.³⁷

³³ Martin Hart-Landsberg: A critical look at China's One Belt, One Road initiative. *CADTM*, 2018. október 10.

³⁴ Adatok forrása: ITC: *Trade Map*.

³⁵ Mladen Lakic: China's biggest shipping company opens in Bosnia. *Balkan Insight*, 2018. szeptember 25.

³⁶ Chairman of the Presidency of BiH Bakir Izetbegović meets Ambassador Chen Bo. *Chinese-embassy.org*, 2018. július 3.

³⁷ Great friendship, support and understanding between peoples of BiH, China: BiH President. *Xinhuanet.com*, 2018. december 19.

2. táblázat: Kínai vállalatok működőtőke-befektetései, illetve beruházások kivitelezésében való részvétele Bosznia-Hercegovinában (2010–2018)

Év	Kínai vállalat	Millió (\$)	Tulajdoni rész (%)	Szerb résztvevő	Szektor	Alszektor
2010	Dongfang Electric	710		Energy Financing	Energia	Szén
2013	Power Construction Corp	280		KTG	Energia	Gáz
2015	Dongfang Electric	460			Energia	Szén
2017	Shandong Gaosu	640			Szállítás	Gépjármű
2018	China Poly, Sinomach	310	0,51		Energia	Szén

Forrás: a szerző szerkesztése az AEI: *China Global Investment Tracker* alapján

Konklúzió

Ugyan Kína és a két egykori jugoszláv tagköztársaság történelmi alapokon is tud közös kapcsolódási pontokat találni, napjainkban az ideológiai szempontok helyett inkább a gazdasági és geoökonómiai érdekek kerültek előtérbe. Érthető módon Szerbia és Bosznia-Hercegovina – a világ sok másik fejlődő régiójához és államához hasonlóan – próbálja kihasználni a kínai expanzióban rejlő lehetőségeket, amelynek keretében infrastruktúrái fejlesztéséhez „olcsó” kölcsönökhöz juthat hozzá. A kínai fél pedig felhalmozott tartalékainak kihelyezése mellett (amely folyamat során nem fél a kockázatosnak ítélt térségekbe is befektetni) a cégei által nemcsak árukat, de a szakértelmét, szolgáltatásait is „exportálni” tudja. Teszi ezt akár olyan ágazatokban is (például a széntüzelésű erőművek építésében), amelyekben otthon már inkább a kapacitások leépítésén dolgozik. Mindez ellentétet szül a nyugat-balkáni régióban jelen lévő nyugati aktorokkal (USA, EU), amelyek nem érdekeltek a kínai jelenlét erősödésében, és többek

között különböző kritikák kiemelt kommunikálásával igyekeznek ennek gátat is szabni.³⁸

A befektetési alapok leírásánál rendszerint figyelmeztetni szokták a potenciális vásárlót, miszerint az alap múltbeli teljesítménye nem nyújt garanciát a jövőbeli hozamok nagyságára. Az alapok teljesítményéhez hasonlóan a kínai térnyerés jövőbeni intenzitását is nehéz megjósolni, véleményem szerint ugyanakkor a dolgozatom által vizsgált jelenség jövőbeni alakulására nehéz jobb indikátort találni, mint a közelmúlt eseményei. Az elmúlt évtized tendenciáit figyelembe véve pedig arra lehet következtetni, hogy a „nyugat” törekvései inkább csak lassítani tudják majd a kínai térnyerés ütemét.

Felhasznált irodalom

Könyvek, tanulmányok

Csapó Dániel Gábor: Kína részvétele a nyugat-balkáni energiaprojektekben. In Moldicz István Csaba (szerk.): *Kína, Indonézia és Vietnam – geopolitikai összefüggések a 21. században: Konferenciakötet*. Budapest, Budapesti Gazdasági Egyetem, 2018. 143–161.

Csapó Dániel Gábor – Reményi Péter: Kína térnyerése a nyugat-balkáni országokban. *Mediterrán és Balkán Fórum*, 12. (2018), 1. 2–20.

Csapody Tamás: *Bori munkaszolgálatosok*. Budapest, Vince, 2013.

Damir, Miljević: *Economic Analysis of the document Study on the economic feasibility of the construction and operation of the Gacko II power plant, capacity 350 MW, in the Gacko municipality, with elements of environmental protection*. Banja Luka, Centar za Životnu Sredinu, 2018. Online: <https://bankwatch.org/wp-content/uploads/2018/04/D-Miljevi-Gacko-analysis.pdf>

Eszterhai Viktor: A „16 + 1 együttműködés” bemutatása. *Geopolitika.hu*, 2017. november 1. Online: www.geopolitika.hu/hu/2017/11/01/a-16-1-egyuttmukodes-bemutatasa/

Európai Bizottság: *EU-China – A strategic outlook*. 2019. március 12. Online: [www.ec.europa.eu/info/sites/default/files/communication-eu-china-a-strategic-outlook.pdf](http://ec.europa.eu/info/sites/default/files/communication-eu-china-a-strategic-outlook.pdf)

³⁸ Ilyen az EU, illetve az Energiaközösség esetében a környezeti hatások, vagy az USA tekintetében a „hitelcsapda” veszélyeire való hivatkozás.

- Farkas Z. Andrew – Pap Norbert – Reményi Péter: Hungary's place on Eurasian rail land bridges and the eastern opening. *Hungarian Geographical Bulletin*, 65. (2016), 1. 3–14. Online: <https://doi.org/10.15201/hungeobull.65.1.1>
- Jakóbowsk, Jakub: *China's foreign direct investments within the '16+1' cooperation formula: strategy, institutions, results*. Center for Strategic and International Studies, 2016. Online: www.osw.waw.pl/en/publikacje/osw-commentary/2015-12-03/chinas-foreign-direct-investments-within-161-cooperation
- Jakóbowsk, Jakub: *Xi Jinping in Serbia: not just the economy*. Center for Strategic and International Studies, 2016. Online: www.osw.waw.pl/en/publikacje/analyses/2016-06-22/xi-jinping-serbia-not-just-economy
- Polonyi Péter – A. Sajti Enikő: *Mao–Tito*. Budapest, Pannonica, 2000.
- Reményi Péter – Végh Andor – Pap Norbert: The influence of ethnic policies on regional development and transport issues in Bosnia and Herzegovina. *Belgeo*, (2016), 1. 1–20. Online: <https://doi.org/10.4000/belgeo.18991>
- Tubilewicz, Czesław: Taiwan's Balkan option: A new chapter in Republic of China 'dollar diplomacy'. *Diplomacy & Statecraft*, 12. (2001), 1. 161–184. Online: <https://doi.org/10.1080/09592290108406194>

Internetes források

- Chairman of the Presidency of BiH Bakir Izetbegović meets Ambassador Chen Bo. *Chineseembassy.org*, 2018. július 3. Online: http://ba.chineseembassy.org/eng/gdxw_10/t1578736.htm
- China's Linglong starts building €800mn rubber factory in north Serbia's largest ever investment. *IntelliNews*, 2019. április 1. Online: www.intellinews.com/china-s-ling-long-starts-building-800mn-rubber-factory-in-north-serbia-s-largest-ever-investment-158854/?source=serbia
- China starts building Serbia-Hungary railway. *Global Construction Review*, 2017. december 4. Online: www.globalconstructionreview.com/news/china-starts-building-serbia-hungary-railway/
- Chinese companies sign Serbian railway upgrade agreement. *Railway Gazette*, 2018. július 11. Online: www.railwaygazette.com/infrastructure/chinese-companies-sign-serbian-railway-upgrade-agreement/46788.article
- EFT says looking for partners in Bosnian 300 MW coal power plant. *Reuters*, 2017. május 22. Online: <https://uk.reuters.com/article/bosnia-eft-energy/eft-says-looking-for-partners-in-bosnian-300-mw-coal-power-plant-idUKL8N1IO3XI>

- Garaca, Maja: Bosnia's Serb Republic railway operator signs deal with Chinese group. *Seenews*, 2017. november 27. Online: <https://seenews.com/news/bosnias-serb-republic-railway-operator-signs-deal-with-chinese-group-592525>
- Great friendship, support and understanding between peoples of BiH, China: BiH President. *Xinhuanet.com*, 2018. december 19. Online: [www.xinhuanet.com/english-
h/2018-12/19/c_137683398.htm](http://www.xinhuanet.com/english/2018-12/19/c_137683398.htm)
- Hart-Landsberg, Martin: A critical look at China's One Belt, One Road initiative. *CADTM*, 2018. október 10. Online: www.cadtm.org/A-critical-look-at-China-s-One-Belt-One-Road-initiative
- Jamasmie, Cecilia: China's Zijin wins race for Serbia's largest copper mine. *Mining.com*, 2018. augusztus 31. Online: www.mining.com/chinas-zijin-wins-race-serbias-largest-copper-mine/
- Lakic, Mladen: China's biggest shipping company opens in Bosnia. *Balkan Insight*, 2018. szeptember 25. Online: <https://balkaninsight.com/2018/09/25/largest-china-shipping-company-opens-branch-in-bosnia-09-24-2018/>
- Lakic, Mladen: China's loan for Bosnia coal plant worries EU. *Balkan Insight*, 2019. március 28. Online: <https://balkaninsight.com/2019/03/28/chinas-loan-for-bosnia-coal-plant-worries-eu>
- MTI: A kínai–szerb kapcsolatok erősítéséről tárgyalt Hszi Csin-ping Belgrádban. *Vajma.hu*, 2016. június 18. Online: www.vajma.info/cikk/szerbia/23736/A-kinai-szerb-kapcsolatok-erositeserol-targyalt-Hszi-Csin-ping-Belgradban.html
- Serbia defends China-led boycott of Nobel ceremony. *BBC News*, 2010. december 9. Online: www.bbc.com/news/world-europe-11957094
- Serbia pushes ahead with beleaguered coal plant at Kostolac. *Bankwatch Network*, 2017. november 20. Online: https://bankwatch.org/press_release/serbia-pushes-ahead-with-beleaguered-coal-plant-at-kostolac
- Stanari lignite power plant, Bosnia and Herzegovina. *Bankwatch Network*, Online: <https://bankwatch.org/project/stanari-lignite-power-plant-bosnia-and-herzegovina>

Adatok forrása

- AEI: *China Global Investment Tracker*. Online: www.aei.org/china-global-investment-tracker/
- ITC: *Trade Map*. Online: www.trademap.org/